

הושע פרק ב פסוקים ד-ז

מים ראשונים: בדברינו [הפטרות השבוע – הושע פרק ב](#), בפרשה זו בשנה האחרת, דלגנו על פסוקים ד-ז ומדרשיהם, הן בשל קוצר הדף והן אולי בשל קוצר רוח ועבודה קשה לשמוע תוכחות קשות אלה והרצון להישאר בנימה חיובית (פחות או יותר, מה שקצת קשה אצל הושע). הבטחנו להביא בהזדמנות קרובה, בדף מיוחד, את הדרשות על פסוקים ד-ז בפרק ב והבטחות צריך לקיים. בכך סיימנו אך לא השלמנו את דרשת הפטרות השבת שיש לדון ולדרוש בה עוד הרבה. והקוראים מוזמנים לעיין בשני הדפים כאחד ולהוסיף ולדרוש כהנה וכהנה שהרי המדרש הוא מים שאין להם סוף.

ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה ונאפוניה מבין שדיה: פן אפשיטנה ערמה והצגתיה פיוס הולדה ושמתיה כמדבר ושתה פארץ ציה והמתיה בצמא: ואת בניה לא ארחם כי בני זנונים המה: כי זנתה אמם הבישה הורתם כי אמרה אלכה אחרי מאהבי נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושאוי: (הושע פרק ב, פסוקים ד-ז).¹

מסכת פסחים דף פז עמוד א – מה אעשה לזקן הזה²

"תחילת דבר ה' בהושע" - וכי בהושע דבר תחילה? והלא ממשה עד הושע כמה נביאים! אמר רבי יוחנן: תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס, ומיכה.³ אמר לו הקב"ה להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמך עליהן.⁴ לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירים באומה אחרת.⁵ אמר הקב"ה: מה אעשה לזקן זה? אומר לו: לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר

¹ פרק ב בהושע פותח בשלושה פסוקי נחמה אשר נותנים מענה של תקווה לפתיחת הספר הקשה בפרק א ואולי בעצם שייכים אליו מבחינה עניינית. פרק א מסתיים במילים הקשות: "כי אתם לא עמי ואני לא אהיה לכם" (השווה עם לשון הגאולה של משה: "אהיה אשר אהיה") ואז בא פרק ב ופותח בפסוקים הנפלאים: "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי: ונקצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום וזרעאל: אמרו לא אחיכם עמי ולא אחותיכם רחמה". פתיחת פרק ב כאילו עונה לסיום פרק א. אך כעת באים פסוקים ד-ז של פרק ב, שהם אולי מהקשים שבכל ספרי הנביאים, והופכים חזרה את הגלגל. ועליהם, עם כל הקושי, נבקש לדרוש הפעם.

² הקשר לגמרא בפסחים היא המשנה בראש פרק שמיני של המסכת, הדנה באישה שרוצה להימנות על קרבן הפסח של בית אביה או של בית בעלה (בית חמיה): "האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה - תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל במקום שהיא רוצה". והגמרא שם מזכירה אגב דיון זה את הפסוק בהושע: "והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי". ראו שוב בדברינו [הפטרות השבוע – הושע פרק ב](#) שם הסברנו עניין זה בהרחבה. וכדרכה של הגמרא, כיוון שהוזכר פסוק מהושע, הרי לנו סיבה טובה לגלוש למדרשים על הושע.

³ כפשוטו: "תחילת דבר ה' בהושע", היינו, אלה דברי ה' הראשונים להושע, זו תחילת נבואתו. אבל חז"ל למדו מכאן על זמנו של הושע, שחי בכל תקופת המלכים האלה וקדם לכל שאר הנביאים. ראו המשך הגמרא בפסחים שם: "אמר ר' יוחנן: 'אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו', היינו, שהושע ניבא בתקופת כל ארבעה מלכים אלה וליווה את כל אחד מהם לבית עולמו ואי לכך אף קדם לישיעהו. אמנם, בסדר ספרי הנביאים, נמשך הושע לתוך תרי עשר, כפי שהגמרא במסכת בבא בתרא יד ע"ב מסדרת ודנה: "תנו רבנן: סדרן של נביאים: יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר. מכדי הושע קדים, דכתיב: תחילת דבר ה' בהושע ... וליקדמיה להושע ברישא! כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי, וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאים הוו, חשיב ליה בהדיהו". ולעניין מקומו וזמנו של ספר הושע, ראו הקדמה בפירוש דעת מקרא ואכמ"ל.

⁴ בנוסחאות אחרות: "בני בחוניך" כמו "בני בחוניך" בהמשך הגמרא להלן. ראו פירוש רד"ק כאן, אליהו זוטא פרשה ח וילקוט שמעוני תורה רמז תרסה ובישיעהו והושע על הפסוק, שמצטטים גמרא זו ונוקטים בלשון "בני בחוניך" במקום "בני חנוניך". הביטוי "בני בחוניך" מופיע גם בויקרא רבה לד יד בסיפור על גרושתו של ר' יוסי הגלילי: "... באותה שעה הגביה ר' תנחומא פניו לשמים ואמר: ומה אם בשר ודם אכזרי ואין עליו מזונות, כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה, אנו שאנו בניך בני בחוניך, בני אברהם יצחק ויעקב, ומזונותינו עליך, על אחת כמה וכמה. באותה שעה ירדו גשמים ונתרווח העולם". ראו סיפור זה בדברינו על [מצוות צדקה](#) בפרשת בהר. נראה ש"בחוניך" ו"חנוניך" היא לשון דומה אבל גם שונה: "בני חנוניך" - בנייהם של האבות שחננת אותם ושמצאו חן בעיניך. "בני בחוניך" - בנייהם של האבות שבחנת אותם ומצאת את לבבם נאמן ושלם אליך.

⁵ ההשוואה עם משה בחטא העגל היא ברורה. שם הקב"ה מציע: "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול" ומשה עומד בפרץ ומבקש פיוסים על עם ישראל ומזכיר את האבות. ראו כל המדרשים על הפסוקים בחטא העגל "ועתה הניחה לי", "הרף ממני ואשמידם" ועוד. וכן הפסוק בתהלים קו כג: "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית" וכל המדרשים על פסוק זה. ואילו כאן, הושע מציע לקב"ה שיחליף את עם ישראל באומה אחרת. ראו דברים רבה ב י: "אמר לו הקב"ה: ... חייך, עד שלא תקראני אני אענה אתכם ... שאין לי אומה אחרת אלא אתם". ובאופן בדומה אך שונה בשיר השירים רבה א על הפסוק "הנך יפה דודי אף נעים" - שאם בקש לו לעשות אומה אחרת שהוא יכול, אך בחר בישראל. אבל הושע אין בעיות להחליף את עם ישראל באומה אחרת! ראו הסיפור ההיסטורי על הרצל שאחת מהצעוות לפתירת "הבעיה היהודית" הייתה לנצר את כל היהודים "ולמסור" אותם לאפיפור, אבל הוא אישית לא יתנצר ויישאר היהודי האחרון. ראו ספרו של עמוס אילון הרצל עמ' 135, עם עובד 2010 וכן [הערך הרצל](#) בויקיפדיה.

לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח - אף אני אשלח את ישראל. שנאמר: "ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים", וכתוב וילך ויקח את גמר בת דבלים ...⁶ לאחר שנולדו לו שני בנים ובת אחת,⁷ אמר לו הקב"ה להושע: לא היה לך ללמוד ממשו רבך, שכיון שדברתי עמו - פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה. אמר לו: ריבונו של עולם, יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה! אמר ליה הקב"ה: ומה אתה, שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן - כך. ישראל, שהן בני, בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי ... ואתה אמרת העבירם באומה אחרת!⁸ כיון שידע שחטא, עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקב"ה: עד שאתה מבקש רחמים על עצמך - בקש רחמים על ישראל, שגזרתי עליהם שלוש גזירות בעבורך. עמד וביקש רחמים וביטל גזירה, והתחיל לברכך, שנאמר: "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ... כי גדול יום יזרעאל" (הושע ב א-ב), "וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה" (הושע ב כה).⁹

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כב פסוק כ - הקשר עם גרות ועם מצרים

"וגר לא תונה". שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. "ולא תלחצנו", שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים. "כי גרים הייתם בארץ מצרים" - אמר להן: אם תופסין אתם אותו לשום גר, תופס אני אתכם על שום כי גרים הייתם בארץ מצרים. וכן הוא אומר: "פן אפשיטנה ערומה והצגתיה כיום היוולדה" (הושע ב ה).¹⁰

שמות רבה פרשה מו סימן ד

"ועתה ה' אבינו אתה" (ישעיהו סד ז). זהו שכתוב: "ה' בצר פקדונך" (ישעיהו כו טז) - כיון שהם נכנסים לצרה, הם מבקשים אותך.¹¹ משל לסַקְלִיטוּס¹² שהיו לו בנים. נדבקו לבני אדם רעים ויצאו לתרבות רעה. הפשיטן והשליכן. כיון שראו עצמם בצרה, בקשו מבני אדם גדולים שיבקשו עליהם רחמים. אמר להם אביהם: על מה

⁶ ביקורות רבות יש לנו על נביאי ישראל המחמירים עם עם ישראל. החל ממשו שאמר: והם לא יאמינו לי, דרך "ארבעה דברים גזר משה ובואו נביאים ובטלום" (תענית כד ע"א), חטא מי מריבה ועוד. (ראו דברינו [כשמשו כועס](#) בפרשת שמיו). המשך בקנאות פנחס וקנאות אליהו (ראו דברינו [בנושא זה](#) בפרשת פנחס, ועל אליהו גם להלן), הביקורת על ישעיהו והעונש שנכווה על שאמר: "בתוך עם טמא שפתיים אני יושב" ואולי יותר מכולן, הדרשות על הפסוק ביחזקאל יג ד: "כְּשֶׁעָלִים בְּחֻבּוֹת נְבִיאִיךָ יִשְׂרָאֵל הָיָה" (רות רבה ורבים אחרים). אך נראה שהביקורת על הושע במדרש: "מה אעשה לזקן זה?" ובמקרא עצמו בעצם הציווי שיישא אשת זנונים, היא הקשה מכולן. ראו שוב דברי הגמרא בפסחים שהבאנו בהערה 3 לעיל על הושע שקיפח ארבעה מלכים בימי חייו: "אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו". ראו אבות דרבי נתן נוסח ב פרק כב: "ושנא את הרבנות אלא שהרבנות קוברת לבעליה". המשנה שם מונה מלכים ושליטים, כגון: הושע, שלמה, יוסף ואילו כאן הנבואה היא רבנות! האם בזקנותו ("מה אעשה לזקן זה"?) היה הושע זעף, כועס ועיף ממשא הנבואה?

⁷ ואלה שמותם: יזרעאל - כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל ... והשפתי ממלכות בית ישראל, לא רוחמה - כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל, לא עמי - כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם". נראה שאין חשש שבגן הילדים או בבית הספר יהיו עוד שמות כאלה.

⁸ משום מה מסתפק המדרש בהשוואה עם משה - "היה לך ללמוד ממשו רבך" - רק לענין הפרישה מהאישה ולא לעמידה בפרץ ולעצם הרעיון להחליף את עם ישראל באומה אחרת. ואנחנו הרחבנו והשלמנו בהערה 5 לעיל. ומה יהיה, כאמור, עם הושע עצמו, לאחר שהקב"ה יבחר בעם אחר? יישאר היהודי האחרון? (כהרצל?). עוד בנושא האפשרות של החלפת עם ישראל באומה אחרת וניתוק הברית, ראו דברינו [עבד שמכרו רבו](#) בתשעה באב.

⁹ מעיון מדוקדק של הפסוקים החותמים את המדרש, בהם הושע מתחרט על דבריו הקשים נגד עם ישראל, והוא עומד ומבקש עליהם רחמים, מבטל את הגזירה הרעה (איזו? של "החליפם באומה אחרת"?) ואף מברכם, נראה שאכן כולם מפרק ב, לאחר סיפור הנישואים לגומר בת דבלתיים הזונה בפרק א. לכאורה הכל כעת בסדר. אבל יש כאן התעלמות מוחלטת מפסוקים ד-ז הקשים של פרק ב שכאלו עומדים באמצע הברכה. איזו מן ברכה, רחמים וביטול גזירה יש בדברים קשים כמו: "ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנונייה מפנייה ונאפופיה מפני שדיה ... ואת בנייה לא ארחם כי בני זנונים המה: כי זנתה אמן הבישה הורתם"? האם המדרש פשוט מתעלם מחלק שלא נוח לו, מחילופי הדברים הקשים והטונים החדים של הושע, ברכה, קללה, ברכה, קללה וכו', או שמא המדרש מציע לנו קריאה שונה של פסוקים אלה, כגון שהיו אלה ריקון כל הכעס של הושע שבלעדיו לא תיתכן פתיחת דף חדש?

¹⁰ כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [וגר לא תונה](#) בפרשת משפטים. מה שחשוב לנו כאן הוא הפסוק המסיים הלכות מהקטע הושע לו אנו נדרשים. הקב"ה הוא שיתפוס את מי שיונה או ילחץ את הגר ויחזיר אותו למצב של טרם יציאת מצרים, למצב של ערום ועריה ושל "יום היוולדה". במצרים היינו "לא עמי", עבדים ללא כסות ומגן, האם לשם רוצה הושע להחזיר את עם ישראל ולהחליפנו באומה אחרת? ראו גם הפסוק ביחזקאל טז ו-ז שאנחנו אומרים בהגדה: "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ... ואת ערום ועריה".

¹¹ פרשה מו בשמות רבה עוסקת בהתרצות של [הלוחות השניים](#) ומבקרת את פניית בני ישראל לקב"ה רק כאשר צר להם.

¹² חבר הסנאט, יועץ המלך. עפ"י פירוש א. א. הלוי.

אתם מבקשים? אמרו לו: על בניך שתתרחצה להם. אמר: אינם בני ואיני מכירם, זנתה אמם וילדה אותם. אמר לו: אין אתה יכול לכחש בהם. למה? שהכל יודעים שהם בניך, שהם דומים לך.¹³ כך, סנקליטוס - זה הקב"ה. בניו - אלו ישראל, שנאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם" (דברים יד א). נתערבו בעובדי כוכבים ויצאו לתרבות רעה, שנאמר: "ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם" (תהלים קו לה). מה עשה להם? הפשיטן והשליכן שנאמר: "והפשיטוך את בגדיך" (יחזקאל כג כו), וכתוב: "שלח מעל פני ויצאו" (ירמיה טו א). כיון שראו עצמן בצרה, התחילו מבקשים מהנביאים שיבקשו עליהם רחמים מן הקב"ה. התחילו מבקשים עליהם רחמים, שנאמר: "חוסה ה' על עמך" (יואל ב יז).¹⁴ אמר הקב"ה (לנביאים): על מי אתם מבקשים? אמרו לו: על בניך. אמר להם: אינן בני! אם עושין רצוני - הם בני, ואם לאו - אינן בני, שנאמר: "זנתה אמם הובישה הורתם". למה? "כי אמרה אלכה אחרי מאהבי" - זו עבודת כוכבים. לפיכך כעס עליהם הקב"ה ואמר: "ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה" - זו עבודת כוכבים שהיא אומרת עליה: "נותני לחמי ומימי" ... והפשיטה הקב"ה, שנאמר: "פן אפשיטנה ערומה".¹⁵

אמרו הנביאים להקב"ה: הרי אתה אומר שאינם בניך, ובפניהם הם ניכרים, שנאמר: "כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' " (ישעיה סא ט) - מה דרכו של אב שמרחם על בניו אע"פ שסרחו, כך אתה צריך לרחם עליהם ... וכן אתה מוצא כשעשו את העגל, כעס עליהם הקב"ה ... והפשיטם הקב"ה, שנאמר: "ויתנצלו בני ישראל את עֲדֵיִם מהר חורב (שמות לג ו) ... אמר לו משה: עמך הם ואי אתה יכול לכפור בהם ... התרחצה להם שהם בניך!

16

דברים רבה פרשה ב סימן יט – אשמת האליטות

זהו שאמר הכתוב: "כִּרְפָּם כִּן חֲטָאוּ לִי כְּבוֹדָם בְּקִלוֹן אֶמִיר" (הושע ד ז). מהו "כִּרְפָּם"? אמר ר' שמואל בר נחמני: "כִּרְפָּם" כתוב, חסר וא"ו, שכל מה שהגדולים עושים, הדור עושה.¹⁷ כיצד: הנשיא מתיר ואב בית הדין אומר: הנשיא מתיר ואני אוסר?¹⁸ והדיינים אומרים: אב בית הדין מתיר ואנו אוסרים? ושאר הדור אומרים: הדיינים מתירין ואנו אוסרים? מי גרם לכל הדור לחטוא? הנשיא שחטא תחילה. א"ר שמלאי: כתיב: "כי זנתה אמם הובישה הורתם" (הושע ב ז) - שהן מביישים דבריהם בפני עמי הארץ. כיצד: החכם יושב ודורש בצבור "לא תלוה בריבית" - והוא מלוה בריבית. אומר: "לא תגזול" - והוא גוזל. אומר: "לא תגנוב" - והוא גונב. א"ר

¹³ במשל, הסנקליטוס טוען שאשתו זנתה ולכן ילדיה אינם ילדיו (הדרשן לועג כאן לתופעות מוכרות בתקופתו וסביבתו?). אך הושע מצטווה מראש לשאת אשה זונה ולהוליד ממנה ילדים ואי לכך אין לו טענות לא על הבנים ולא על אמם ואין המשל דומה לנמשל. יש לשים גם לב שבמשל רק משיצאו הבנים לתרבות רעה, נזכר הסנקליטוס לטעון טענות זנות. כל עוד שהיו בסדר, הוא לא התכחש שהם ילדיו. אין המשל דומה באופן מלא לנמשל ואין לדקדק כל כך. מה שניתן לשאול ולדקדק, הן על המדרשים והן על הפסוקים בהושע, הוא זה: מי כאן האם וההורה? למי מתכוון הושע כשהוא אומר: כי זנתה אמם, הובישה הורתם? בנמשל שנראה מיד, הסנקליטוס הוא הקב"ה והבנים הם עם ישראל, אז מי היא האמא שזנתה? מי הוא ההורה שהוביש? עבודה זרה של אבות אבותינו: תרח, לבן וכו'? תרבות העבודות שהסכינו אליה? ראו פירוש מצודות שאומר שזו: "כללות האומה שסרתה מעלי". האם למי משואבי המים יש הסבר טוב יותר?

¹⁴ ראו שם שהיא דווקא תפילת הכהנים בעקבות מכת הארבה הקשה שפקדה את הארץ, ככתוב: "בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזַבַּח יִבְנוּ הַפְּהָגִים מִשְׁרְתֵי ה' וַיֹּאמְרוּ חוֹסֵה ה' עַל עַמֶּךָ וְאֵל תִּתֵּן נַחֲלֶיךָ לְחִרְפָּה לְמַשֵּׁל בָּם גּוֹיִם לְמַה יֹּאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיִה אֱלֹהֵיהֶם" והטענה שם היא חילול השם כפי שעולה גם מפסוק הסליחה שם: "וַיִּקְנָא ה' לְאַרְצוֹ וַיִּחְמַל עַל עַמּוֹ". נראית לנו יותר תפילתו של ירמיהו בפרשת שדה ענתות, ירמיהו פרק לב: "אֵהָה אֲדַנִּי ה' הִנֵּה אַתָּה עֹשֵׂת אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ בְּכַחַךְ הַגְּדוֹל וּבְזַרְעֶךָ הַנְּטוּיָה לֹא יִפְלֵא מִמֶּךָ כָּל דָּבָר: עֲשֵׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים וּמִשְׁלֵם עֲוֹן אָבוֹת אֶל חֵיק בְּנֵיהֶם אֲחֵרֵיהֶם הֲאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְכוּ'. ראו דברינו [גאולת השדה בענתות](#) בפרשת בהר. ונראה שיש לחפש עוד תפילות של נביאים המבקשות בעד עם ישראל.

¹⁵ חזרנו לשבר הגדול שכבר בהערות 8 ו 10 לעיל. "על מי אתם מבקשים?" קובל הקב"ה לפני הנביאים (וכעת זה לא רק הושע). על עם ישראל שהפר ברית זונה אחרי מאהבים מאומות העולם ופנה אל עבודת כוכבים? בני אברהם שניתן פסילים ובני דור יציאת מצרים שנגאלו ממ"ט שערי טומאה ולמרות כל האזהרות שישכילו להיות שושנה בין החוחים פנו שוב לעבודה זרה? מה יענו הנביאים ובראשם הושע? האם ימצאו לימוד זכות וסיגוריה על עם ישראל?

¹⁶ כל הפסוקים המובאים במדרש זה מהושע הם בצד החובה, בחלק המתאר את כעסו של הקב"ה על עם ישראל. הנביאים המסנגרים על עם ישראל במדרש שם ותובעים מהקב"ה שייסלח להם, הם: יואל, ישעיהו, ירמיהו וכמובן משה! הושע וכן יחזקאל שם, הם בצד הקטרוג והחובה. "בכל מקום אתה מוצא האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל" (מכילתא דרבי ישמעאל בא) - האם יפקד מקומו של הושע? "כל הנביאים היו במדת הרחמים על ישראל" (תנחומא בלק) - האם אין הושע בכללם? ראו עוד דברינו בפרשת כי תשא לא יהיו שתי הפנים בכעס. או הקב"ה כועס והנביא מפיס, או הנביא כועס והקב"ה מפיס. מישהו צריך לעמוד לימניו של עם ישראל. בשני המקרים, הראשון לעמוד לימין ישראל הוא בעל המדרש והאגדה שטווה מדרשים מופלאים ומורכבים כאלה. האם ימצא בעל המדרש שקבע את הלשון הקשה "מה אעשה לזקן הזה", גם נקודות זכות להושע?

¹⁷ אל תקרי כִּרְפָּם אלא כִּרְפָּם, היינו כגדולי הדור שהם תחילה וראש לכל עבירה והשחתה.

¹⁸ מדובר בהיתר למעשה עבירה. הנשיא מושחת, מתיר את הערווה או איסורים אחרים ובעקבותיו כל הדור נפרץ. הדג מסריח מהראש.

ברכיה: מעשה באדם אחד שנגנבה טליתו והלך לקבול לדיין עליה ומצאה פרושה על מיטתו. וא"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנבה קומקמוס שלו ועלה לקבול עליו לדיין ומצאו על הכירה שלו.¹⁹ הוי: "כרובם כן חטאו לי".²⁰

פסיקתא רבתי פסקא מד שובה ישראל – בין אליהו להושע

דבר אחר: שובה ישראל. אומרים על הושע ועל אליהו אכזריים היו. חס ושלום! לא היו אכזריים, האכזרי היה מציל? אלא למה הדבר דומה, לבן מלכים שדנו המלך ונתחייב שריפה. מה עשה סנקתדרון? אמר למלך: שבקו בבית האסורים וירעב ואתה שורפו. והוא חשב לומר עד שתשוב חמתו. כך, כשראה אליהו את ישראל טועים אחר אחאב, אמר אליהו מוטב יהיו שלש שנים ברעב ולא יפלו לבאר שחת, הוי: באהבה עשה להם אליהו כך.²¹ וכן הושע אמר: "תן לָהֶם ה' מַה תִּתֶנּוּ, תִּן לָהֶם רָחֵם מִשְׁפִּיל וְשֹׁדֵדִים צְמִיקִים" (הושע ט יד) - ברחמים אמר כך. למה הדבר דומה? לאדם שנדון ונכסים שלו לטמיון. עמד אוהבו וביקש עליו ופייסו, אמר המלך: ובשבילך יכנסו השדות בלבד לטמיון, יהיו הקרקעות במקומם.²² כך הקב"ה דן את ישראל ואמר: "כי אם יגדלו את בניהם ושכלתים מאדם" (הושע ט יב). אמר הושע: בבקשה ממך, לא כי, אלא: "רוח יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין לו וגוי" (שם ח ז), איך משחן מגדלין את בניהן אתה מאבדם - קמה אין לו. אמר לו: הכתבתי בתורה "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג' ט"ז) וכאן קמה אין לו. אמר לו הושע: אם כן, בבקשה ממך תן להם רחם משכיל; וְלֹא, שדיים צומקים, שלא דומה צערו של קטן לצערו של גדול. אמר לו הקב"ה: וכן גזרתי "ושכלתים מאדם". כשראה הושע שאין הקב"ה שומע לו, בא אצל ישראל ואמר להם: הרבה בקשתי ולא נשמע לי, לכן אתם בקשו על עצמיכם, שאינו מחזיר אתכם (ריקם) - שובה ישראל.²³

מדרש תנחומא (בובר) פרשת דברים סימן א

"אלה הדברים" - יתברך שמו ויתעלה זכרו, שכל הנסים שעשה לישראל במדבר, כך עתיד לעשות בציון. במדבר כתיב: "אלה הדברים", ובציון כתיב: "... אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים" (ישעיה מב טז). במדבר כתיב: "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ יד), ובציון כתיב: "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה" (ירמיה ז לד) ... במדבר כתיב: "וה' הולך לפניו יומם" (שמות יג כא), ובציון כתיב: "כי הולך לפניו ה' " (ישעיה נב יב). במדבר כתיב: "כי ישוב ה' לשוש עליו לטוב" (דברים ל ט), ובציון כתיב: "וגלתי בירושלים וששתי בעמי" (ישעיה סה יט), "יששום מדבר וציה" (שם לה א). מה ראה ישעיה לומר כך? אלא כשעברו ישראל את התורה

¹⁹ ובגמרא בבא בתרא טו ע"ב: "א"ר יוחנן, מאי דכתיב: ויהי בימי שפוט השופטים? דור ששופט את שופטיו, אומר לו: טול קיסם מבין שיניך, אומר לו: טול קורה מבין עיניך". ובגמרא ערכין טז ע"ב: "א"ר טרפון: תמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול קורה מבין עיניך". ראה גם הביטוי [פרא בסיליוס נומוס אגרופוס](#) שפירושו שהשליט המחוקק מעמיד עצמו מעל לחוק ואינו מצייט לו, בדברינו בפרשת וירא.

²⁰ כְּרָבָם כן חטאו לי. ראו רות רבה פרשה א סימן ב: "רבי שאל לר' בצלאל: מהו דכתיב (הושע ב') כי זנתה אמה, אפשר ששרה אמנו זונה היתה? אמר לו: חס וחלילה, אלא אימתי דברי תורה מתבזין בפני עמי הארץ? בשעה שבעליהן מבזין אותם ... אימתי דברי תורה נעשין כזונות בפני עמי הארץ? בשעה שבעליהן מבזין אותם. ר' יוחנן מיייתי לה מהכא: וחכמת המסכן בזויה (קהלת ט'), וכי חכמתו של רבי עקיבא שהיה מסכן בזויה היתה? אלא מהו מסכן? מי שהוא בזוי בדבריו, כגון זקן יושב ודורש: לא תטה משפט והוא מטה משפט, לא תכיר פנים והוא מכיר פנים, לא תקח שחד והוא לוקח שוחד ... אוי לדור שמקולקל במדה זו ... אוי לדור שמדותיו של שקר". התשובה לאמא שזנתה ולהורה שהוביש, על פי הושע עצמו מפרק ד, היא "כְּרָבָם" - כראשי העם. המנהיגים, הדיינים, ראשי הקהל, הם שזנו והובישו - האמא. הם שגרמו לכעסו הגדול של הושע עד שלא ראה כל תקווה לעם שראשו נגועים, מושחתים ומשחיתים. ראו ברות רבה: "אוי לדור ששופט את שופטיו ואוי לדור ששופטיו צריכים להישפט". וכבר הרחבנו במוטיב זה הן בדברינו [בימי שפוט השופטים](#) במגילת רות, וכמו כן הבאנו כבר מספר פעמים את דרשתו של יוסי המעוני בירושלמי סנהדרין פרק ב ובבראשית רבה פרשה פח על בית הנשיאות: "כאמה כן בתה, כדור כן הנשיא" - דרשה שהכעיסה מאד את בית הנשיאות.

²¹ זה המוטיב הידוע של פגיעה ברכוש במקום בנפש. "אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה" (ויקרא רבה יז ד, רות רבה ב י, פסיקתא רבתי יז, בדיון על איוב). וכן: "שפך הקב"ה חמתו על העצים והאבנים" (איכה רבה ז) ובדיני הצרעת שהקב"ה מלקה תחילה את הבית, אח"כ את הבגד ורק בסוף את האדם בגופו (מדרש תנחומא (בובר) תזריע יד, בדברינו [צרעת הבית](#)).

²² שבסוף המלך ויתר לא רק על הוצאת האיש להורג, אלא גם השאיר לו חלק מהקרקעות ולא כולם ירדו לטימיון (נלקחו לאוצר המלך). אבל במשול להושע נראה שהדברים מסובכים יותר, אין זה המקרה של אליהו, והדרשן ייאלץ לעשות הרבה כרכורים בעניין.

²³ כל הדין ודברים שבין הושע לקב"ה לא ברור ונראה שגופו שפוטו נפלו שיבושים במדרש זה והפרשנים, בראשם מאיר איש שלום המהדיר הראשי של פסיקתא רבתי, התקשו וניסו לבאר קטע זה עפ"י נוסחים שונים של כתבי היד ומובאות מהפרשנים. מה שברור הוא שני דברים: האחד, שאצל הושע מדובר בפגיעה בנפש ולא רק ברכוש (למרות שאת הפסוק "רוח יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין לו", ניתן היה לפרשו רק על רכוש ולא על נפשות) והוויכוח הוא רק מתי וכמה, האם רק על הקטנים או גם על הגדולים וכו'. והשני, שבסופו של דבר הושע לא מצליח לעמוד בפרץ וגם נבואתו החותמת את הספר: שובה ישראל עד ה' אלהיך כי שכלת בעוונך, נבואה שאנו קוראים בחגיגות והתרגשות [בפרשת שובה](#), גם נבואה זו שלכאורה מסיימת באקורד טוב את נבואותיו הקשות של הושע, גם היא בעצם הרמת ידיים של הושע שלא הצליח לעמוד בפרץ. בכך יש הבדל בין אליהו הקנאי והושע, שאותם כך הדרשן בתחילת נבואתו (אליהו מציל לפחות לרגע). שלא לדבר על השוואת הושע עם שאר הנביאים. אולי הושע איננו אכזרי, אבל במבחן סגנון דבריו והשוורה התחונה, גם אינו מציל (ראו שוב תחילת המדרש).

עמד הושע ואמר: "ושמתיה כמדבר ושתיה כארץ ציה" (הושע ב ה), לפיכך אמר ישעיה: "ישושום מדבר וציה"
 24 ...

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא מד שובה ישראל – גם הושע מרפא

אין לך כל נביא שהכה ישראל שלא חזר ונתן להם איספלניס²⁵ וריפא אותם.²⁶ כל מכה ומכה שהיתה חוזר ומרפא. הושע אומר: "כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל" (הושע א ו), וחזר ואמר: "ורחמתי את לא רוחמה" (שם ב כה). הוא הפה שאמר: "כי אתם לא עמי" (הושע א ט), חזר וריפא ואמר: "ואמרתי ללא עמי, עמי אתם" (שם ב כה).²⁷ הוא הפה שאמר: "כי היא לא אשתי" (הושע ב ד), חזר וריפא ואמר: "תקראי לי אישי" (שם ב יח). הוא הפה שאמר: "ושמתיה כמדבר" (הושע ב ה), חזר וריפא: "והולכתיה המדבר" (שם ב טז). הוא הפה שאמר: "דברו דברים אלות שוא כרות ברית ופרח כראש משפט על תלמי שדי" (הושע י ד), חזר וריפא: "קחו עמכם דברים" (שם יד ב). הוא הפה שאמר: "כפרה סוררה סרר ישראל" (הושע ד יד), חזר וריפא ואמר: "ונשלמה פרים שפתינו" (שם יד ג). הוא הפה שאמר: "ולא שבו אל ה' אלהיהם" (הושע ז י), חזר וריפא ואמר: "שובה ישראל עד ה' אלהיך".²⁸

שבת שלום ומברכים סיון²⁹

מחלקי המים

²⁴ חזרנו למוטיב המדבר, שכפי שצינו בדף המקביל, בדברינו הפטרת השבוע – פרק ב בהושע, אפשר שהוא סיבה נוספת לקביעת הפטרת פרשת במדבר בהושע פרק ב. אך מה קבלנו כאן? ישעיהו (פעם אחת גם ירמיהו) הוא המנחם הגדול ואת הפסוק היחידי המובא מהושע כאן שהוא לרעה, צריך ישעיהו לבוא ולתקן.

²⁵ תחבושת, רטייה.

²⁶ פתח הדרשן (ר' תנחומא כך נראה שם) בקביעה הכללית: "אין לך כל נביא שהכה את ישראל וכו'", אך בהמשך, הוא מפרט רק לגבי הושע (דרשת שבת שובה). והוא משאיר לנו למצוא בכל שאר הנביאים את האיספלניס, הרפואה והנחמה למכותיהם. ראו פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא כט - בכה תבכה בלילה; איכה ישבה בודד; נחמו שישעיהו הוא המרפא הגדול!

²⁷ משום מה איננו קוראים את פרק ב עד הסוף ומסיימים את קריאת הפטרה בפסוקים כא-כב שנקבעו לדורות בהנחת תפילין יום יום: "וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים: וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'". שלושת הפסוקים הנותנים בפרק משלימים יפה את הפרק כולו, בפרט את הפסוקים המנחמים הנותנים אור ותקווה ונותנים נחמה פורתא לדבריו הקשים של הושע באמצע הפרק. וכך מסתיים הפרק שמשום מה לא זכה להיכלל בהפטרה במלואו: "והיה ביום ההוא אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ: והארץ תענה את הדרגן ואת התירוש ואת היצהר והם יענו את יזרעאל: וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אלהי". אז הנה השלמנו.

²⁸ בחרנו לסיים בדבר טוב כמסורת חז"ל ונביאים: "שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים" (ברכות לא ע"א). אולי בכל זאת הושע מתקן את עצמו ואינו זקוק לעזרתם של נביאים אחרים. אבל עזרתו של הדרשן תמיד רצויה ...

²⁹ מכללי הלוח שפרשת במדבר חלה בסמוך לחג השבועות הוא עצרת בלשון המקרא ובשנים רבות היא גם שבת מברכים של חודש סיון. ראו שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכח סעיף ד: "פקדו ופסחו ... מנו ועצרו, צומו וצלו, קומו ותקעו" (חידה לילדים להסביר באופן מלא). מקדמה על חשבון חג השבועות מתן תורה: "לכך נתן הקב"ה התורה בסיון מפני שמזל סיון תאומים ותאומים אדם הוא ואדם יש לו פה לדבר וידים לספוק ורגלים לרקוד" (פסיקתא רבתי פסיקא כ - פרשת מתן תורה). ובשיר השירים רבה פרשה ח: "תחת התפוח עוררתך, זה סיני. ולמה נמשל בתפוח? אלא מה תפוח זה עושה פירות בחדש סיון, כך התורה ניתנה בסיון".